

**LEIERSKAPONTWIKKELING
IN KLEIN LANDELIKE GEMEENTES VAN DIE
VERENIGENDE GEREFORMEERDE KERK
IN SUIDER-AFRIKA**

J L C DU PREEZ

**LEIERSKAPONTWIKKELING IN KLEIN LANDELIKE GEMEENTES
VAN DIE VERENIGENDE GEREFORMEERDE KERK IN SUIDER-AFRIKA**

deur

JOHANNES LODEWICKES CHRISTOFFEL DU PREEZ

voorgelê luidens die vereistes

vir die graad

DOCTOR THEOLOGIAE

in die vak

PRAKTIESE TEOLOGIE

aan die

UNIVERSITEIT VAN SUID-AFRIKA

PROMOTOR: PROF H J C PIETERSE

MEDEPROMOTOR: PROF J P J THERON

NOVEMBER 2004

INHOUDSOPGAWE

Opsomming	ix
Summary and key terms	xi
Lys van afkortings	xiii

HOOFSTUK 1: INLEIDING EN POSISIONERING

1.1 AGTERGROND

1.1.1 Die breë Afrika-konteks	1
1.1.2 'n Kort historiese terugblik	4
1.1.3 Afbakening van navorsingsveld	6
1.1.4 Realiteit van gemeentes sonder leraars in die gebiedsinode	7

1.2 KERNAREAS VIR DIE NAVORSINGSONTWERP

1.2.1 Die konteks van die studie	12
1.2.2 Die navorsingsprobleem	16
1.2.3 Die navorsingsvraag	18
1.2.4 Die navorsingstema	19

1.3 WETENSKAPLIK-TEORETIESE BEGRONDING

1.3.1 Doel van die ondersoek	21
1.3.2 Wetenskaplik-teoretiese vertrekpunte	22

1.4 KONKLUSIE 25

1.5 RAAMWERK VAN NAVORSINGSVERSLAG 26

HOOFSTUK 2: DIE KLEIN LANDELIKE GEMEENTES VAN DIE VGKSA

2.1 INLEIDING

2.1.1 Doel en fokus van hoofstuk	27
2.1.2 Aanbieding van hoofstuk	27

2.2 WAT IS BEDIENING?

2.2.1 'n Verskraalde bedieningsbegrip	28
2.2.2 'n Verruimde bedieningsbegrip	29
2.2.3 Herontdekking van die amp van gelowige	31

2.3	STRUKTURE	
2.3.1	Wat is strukture?	33
2.3.2	Verskillende soorte strukture in die kerktaal	34
2.3.3	Die oorsprong van kerkstrukture	35
2.3.4	Kerkstrukture in die Nuwe Testament	39
2.3.5	Geskiedenis van die VGKSA se kerk- en gemeentestruktuur	42
	2.3.5.1 'n Oorgeplante struktuur	42
	2.3.5.2 Die VGKSA se gereformeerde erfenis	44
	2.3.5.3 Gevolge van 'n oorgeplante Westerse stelsel	45
2.3.6	Struktuurverandering: reorganisasie of herstrukturering?	46
2.4	BESTAANSWYSE VAN DIE KERK	
2.4.1	Die gemeente as organisme en organisasie	49
2.4.2	Die kerk as vereniging	52
	2.4.2.1 Waar hoort die kerk in die samelewing?	52
	2.4.2.2 Kenmerke van 'n vereniging	52
2.4.3	Teologiese besware teen die kerk as vereniging	57
2.4.4	Kerk as gemeenskap van gelowiges én as vereniging	60
2.4.5	Klein landelike gemeentes en die institusionele van die kerk	63
2.5	BEDIENINGSTRUKTURE	
2.5.1	Beginsels van strukturering	63
2.5.2	Die parogie as territoriale gemeentestruktuur	66
2.5.3	Beoordeling van bestaande gemeentestrukture	70
	2.5.3.1 Parogiale of territoriale gemeentestrukture	70
	2.5.3.2 Kategoriele strukture	72
	2.5.3.3 Groepbediening en gemeentelike voortbestaan	74
2.5.4	Gevolgtrekking	75
2.6	DIE TENTMAKER- OF DEELTYDSE BEDIENING	
2.6.1	Agtergrond: tentmakerbediening in die NG Kerkfamilie	76
2.6.2	Die oorsprong van die tentmakerbediening	77
2.6.3	Nuwe belangstelling in die tentmakerbediening	79
2.6.4	Die tentmakerbediening in die VGKSA	80
	2.6.4.1 Die nood uit die gemeentepraktyk	80
	2.6.4.2 Bepaling 19 van die Kerkorde	80
	2.6.4.3 Die sinode praat ook oor dié saak	81
2.6.5	Legitimasie in uitsonderlike gevalle	83
	2.6.5.1 Standpunt van die algemene sinode (VGKSA)	83

2.6.5.2	Stemme uit die voorlopers van die VGKSA	84
2.6.6	Die tentmakerbediening: winspunte en nadele	87
2.6.6.1	'n Waarskuwing en 'n bemoedigende woord	87
2.6.6.2	Voordele van tentmakerbediening	88
2.6.6.3	Nadele van tentmakerbediening	89
2.6.7	Opleiding vir tentmakerbediening	91
2.6.8	Die Pauliniese tentmakermodel as versoeningsmodel	93
2.7	SAMEVATTING	94
HOOFSTUK 3: PRAKTIES-TEOLOGIESE EKKLESIOLOGIE		
3.1	INLEIDING	
3.1.1	Doel van hoofstuk	95
3.1.2	Die roete wat ons gaan volg	95
3.2	AGTERGROND	
3.2.1	Stemme uit die verlede	96
3.2.2	Waarom is 'n prakties-teologiese ekklesiologie nodig?	96
3.3	KERK EN SAMELEWING	
3.3.1	Die kerk in die moderne samelewing	98
3.3.2	Hoe moet ons modernisering verstaan?	99
3.3.3	Waardebepaling van die modernisering	100
3.3.3.1	Modernisering as ontwikkeling	100
3.3.3.2	Modernisering as rasionalisering	101
3.3.4	Gevolge vir die kerk in die algemeen	102
3.3.5	Modernisering en die klein landelike gemeentes	103
3.4	LANDELIKE GEMEENTES IN 'N KONTEKS VAN ARMOEDE	
3.4.1	'n Breë oorsig	105
3.4.2	Oorsake van armoede	109
3.4.3	'n Veranderende prentjie?	110
3.4.4	Armoede en die Bybel	112
3.4.4.1	God se voorkeurposisie vir die armes	112
3.4.4.2	'n Perspektief op armoede vanuit die Bybel	113
3.4.5	Toepassing op klein arm landelike gemeentes	115
3.5	'N PRAKTIES-TEOLOGIESE EKKLESIOLOGIE SE GRONDLYNE	
3.5.1	Bybelse fundering	116

3.5.2	Sistematies-teologiese- en prakties-teologiese ekklesiologieë	118
3.5.3	Ontwikkelingsbeginsels vir 'n praktiese ekklesiologie	121
3.6	DIE FUNKSIES VAN DIE GEMEENTE	
3.6.1	Agtergrond	123
3.6.2	Pastorale funksies van die gemeente	124
3.6.3	Van der Ven se siening oor funksies	126
3.6.4	Religieuse kommunikasie as algemene funksie	128
	3.6.4.1 'n Handelingsteoretiese perspektief	128
	3.6.4.2 Vereistes vir 'n kommunikasieteorie	131
	3.6.4.3 Kommunikasie en klein landelike gemeentes	132
3.6.5	Van der Ven se vasstelling van kernfunksies	133
3.6.6	Toepassing van Parsons se model op die kerk	138
3.6.7	Pastorale sektore	142
3.6.8	Kritiek op Parsons se model	146
	3.6.8.1 Simboliese interaksionisme	146
	3.6.8.2 Kritiese sosiologie	147
3.7	EKKLESIOLOGIESE MODELLE	
3.7.1	Oriëntering vir gemeentestrukturering	150
3.7.2	Van der Ven se vyf ekklesiologiese modelle	150
3.7.3	Bybelse beelde en kerkmodelle	152
3.7.4	Maniere van gemeente-inrigting	154
	3.7.4.1 Die herder-kuddemodel	154
	3.7.4.2 Die liggaamsmodel	156
	3.7.4.3 Die diensknegmodel	158
3.7.5	Posisionering van klein landelike gemeentes	162
	3.7.5.1 Van der Ven se modelle	162
	3.7.5.2 Herder-kuddemodel as integrerende model	163
3.8	SAMEVATTING	166
HOOFSTUK 4: LEIERSKAP EN LEIERSKAPONTWIKKELING		
4.1	INLEIDING	
4.1.1	Doel van hoofstuk	169
4.1.2	Fokus van hoofstuk	169
4.2	AMPSTEOLOGIE	
4.2.1	Amptestrukture	169

4.2.2	Ampte in die klein landelike gemeentes van die VGKSA	172
4.2.3	Ampte in die opbou van die gemeente	173
4.3	WAT IS LEIERSKAP?	
4.3.1	Algemene agtergrond	175
4.3.2	Leierskap in die kerk	176
4.4	LEIERSKAPTEORIEË	
4.4.1	Eienskap- of persoonlikheidsteorie	179
4.4.2	Gedragsteorieë	179
4.4.3	Gebeurlikheidsteorieë	181
4.5	LEIERSKAPSTYLE	
4.5.1	Twee fundamentele leierskapbelange	184
4.5.2	Enkele ander style kom onder die loep	185
4.6	'N BYBELSE PERSPEKTIEF OP KERKLIKE LEIERSKAP	
4.6.1	'n Luister na die Skrif	187
4.6.2	Diensknegleierskap	189
4.6.2.1	Die begrip 'diensknegleier'	189
4.6.2.2	Bybelse begroning van diensknegleierskap	190
4.6.2.3	Kenmerke van diensknegleierskap	192
4.6.3	Mag en gesag	195
4.6.3.1	Algemene oriëntasie	195
4.6.3.2	Mag en gesag in die kerk	197
4.6.3.3	Die landelike gemeente kom in die oog	201
4.6.3.4	'n Laaste woord oor mag en gesag	201
4.7	LEIERS EN BESTUURDERS	
4.7.1	Is daar 'n verskil of nie?	202
4.7.2	Die andersheid van gemeentes	203
4.7.3	Drie basiese bestuursteorieë	204
4.7.4	Kritiese waardering rakende klein plattelandse gemeentes	207
4.8	LEIERSKAPONTWIKKELING	
4.8.1	Algemene oriëntasie	210
4.8.2	Leierskapontwikkeling van plaaslike kerkleiers	211
4.8.3	Kursoriese historiese oorsig	212
4.8.4	Beginsels van leierskapontwikkeling vir die kerk	216

4.8.5	Eienskappe van kerkleiers	217
4.8.6	Leierskapontwikkeling en 'n bedieningsfilosofie	219
4.8.7	Leierskapontwikkeling en die klein gemeentes	222
4.9	SAMEVATTING	223
HOOFSTUK 5: EMPIRIESE ONDERSOEK		
5.1	INLEIDING	
5.1.1	Doel en fokus van hoofstuk	225
5.2	DIE NAVORSINGSONTWERP	
5.2.1	Metode van ondersoek	225
5.2.2	Metode van data-insameling	225
5.2.3	Steekproefneming	226
5.2.3.1	Identifikasie van steekproefeenhede	227
5.2.3.2	Omskrywing van steekproefeenhede	227
5.2.3.3	Spesifiseer die steekproefpopulasie	229
5.2.3.4	Steekproefnemingsprosedure	230
5.2.3.5	Grootte van steekproef	230
5.3	GESTRUKTUREERDE ONDERHOUDSKEDULE (GOS)	
5.3.1	Samestelling van onderhoudskedule	233
5.3.2	Aanwendingsmetodiek	233
5.3.3	Datagroepering van empiriese studie se bevindinge	235
5.4	EMPIRIESE BEVINDINGE	
5.4.1	Gemeenskaplike demografieë van pastores en ouderlinge: (Afdelings A en B)	236
5.4.2	Demografiese inligting eie aan pastores: (Afdeling A)	239
5.4.3	Demografiese inligting eie aan ouderlinge: (Afdeling B)	242
5.4.4	Gemeentelike sake eie aan pastores: (Afdeling C)	245
5.4.5	Gemeenskaplike sake pastores en ouderlinge: (Afdelings D en E)	250
5.5	KONKLUSIE	294
HOOFSTUK 6: PRAKTYKTEORIE VAN LEIERSKAPONTWIKKELING VIR		

KLEIN LANDELIKE GEMEENTES VAN DIE VGKSA

6.1	INLEIDING	
6.1.1	Doel van hoofstuk	297
6.2	PRAKTYKTEORIE	
6.2.1	Rolspelers in die formulering van 'n praktykteorie	297
6.2.2	Die noodroep uit die heersende kerklike praktyk	297
6.2.3	Die rol van die ouderling in die situasie	298
6.3	DIMENSIES VAN DIE PRAKTYKTEORIE	
6.3.1	Die tentmakerbediening	299
6.3.2	Die ouderling en sakramentsbediening	301
6.4	SAMEVATTING	302
	BRONNELYS	304
	LYS VAN TABELLE	319
	LYS VAN DIAGRAMME	320
	BYLAES	
	<i>Bylae 1</i>	321
	Alfabetiese lys van gemeentes: Noord-Transvaal (VGKSA)	
	<i>Bylae 2a</i>	325
	Gemeente-ontleding op die basis van belydende lidmate	
	<i>Bylae 2b</i>	326
	Gemeenteklassifikasie op die basis van belydende lidmate	
	<i>Bylae 3</i>	327
	Ringsindeling: Gebiedsinode van Noord-Transvaal (VGKSA)	
	<i>Bylae 4</i>	330
	Kerkordelike bepalinge: leraars, ouderlinge en evangeliste	

Bylae 5a	331
Gestruktureerde onderhoudskedule (Engels op keersy)	
Bylae 5b - (Annexure 5b)	332
Structured interviewing schedule (Afrikaans on reverse side)	
Bylae 6	361
Hulpmiddels by onderhoudvoering	
Bylae 7	362
Naamlys van respondente (pastores)	
Bylae 8	365
Naamlys van respondente (ouderlinge as gemeenteleiers)	
Bylae 9	368
Ongestruktureerde onderhoude (naamlys van persone)	

OPSOMMING

Die VGKSA se gebiedsinode van Noord-Transvaal bestaan uit 128 gemeentes waarvan 48 tans sonder 'n eie predikant is. Van dié 48 gemeentes is 23 klein gemeentes op die platteland. Die talle *wyks-kerke* van groot plattelandse gemeentes, wat in wese ook *klein gemeentes* is, is nie hierby ingesluit nie. Die VGKSA het veral twee historiese erflatings naamlik, *materiële armoede* en die *presbiteriale vorm van kerkregering*, bekend as die drie-ampteleer (*manus triplex*), wat met 'n ingeboude hiërargie aan pastores 'n prominente leiersrol in gemeentes toeken. Uit die drie-ampteleer kan die aanname dus gemaak word dat elke gemeente 'n kerkraad met 'n eie predikant behoort te hê.

Waar klein landelike gemeentes nie 'n eie predikant kan bekostig nie, moet hulle daarsonder klaarkom. Dit is die agtergrond waarteen ons die belangrikheid van ouderlinge in die klein landelike gemeentes van die VGKSA moet verstaan waar ouderlinge, sonder formele opleiding, die pastorsrol moet oorneem en uitvoer. Dit noop die kerk om na alternatiewe maniere te kyk vir die toelating van pastores.

Die voormalige NGSK en die NGKA het 'n erkende kerklike praktyk onderskryf waar bewese gemeenteleiers op grond van hul unieke geestesgawes toelating as pastores kon kry. Dié praktyk is deur die algemene sinode van die VGKSA erken. Uit hierdie empiriese ondersoek gaan duidelike stemme op dat die topleiding van die VGKSA dié erkende kerklike praktyk moet aanpas om die situasie van die plattelandse kerk te akkommodeer. Die moontlike sintese van die vakleerling-, indiensopleiding- en tentmakermodelle as algemene modelle vir leraarsopleiding onder Protestante in die verlede, kan die weg baan vir 'n aangepaste Pauliniese tentmakermodel wat sal lei tot die toelating van bewese plaaslike gemeenteleiers as pastores in die VGKSA se landelike wykskerke en klein gemeentes.

Die heersende situasie van die landelike kerk noodsaak hierdie bedieningsmodus as 'n aanvullende alternatief tot die bestaande predikante-opleiding. Omdat dit 'n kritieke situasie aanspreek, staan dit nie in opposisie tot die voltydse bediening of deeglike teologiese opleiding van veral jonger persone nie. Wat uit die konteks van die plattelandse kerk opkom, is die behoefte aan beide bedieningsmodi.

SUMMARY

The URCSA's synod of Northern Transvaal consists of 128 congregations of which 48 are at present without a minister. Of the 48 congregations, 23 are small rural congregations. This does not include the numerous *ward churches* of large rural congregations that are in essence also *small congregations*. The URCSA has two historical legacies; namely, *material poverty* and the *Presbyterian form of church governance* known as the *triple office-bearers' doctrine (manus triplex)* with a built-in hierarchy that affords pastors a prominent leadership role in congregations. The assumption can thus be made that each congregation should have a church council and pastor.

As small rural congregations cannot afford the expense of their own minister, they therefore have to cope without one. Against this background one must understand the importance of elders in small rural congregations of the URCSA where the role of pastor is assumed and performed by elders, yet without any official training. This compels the church to probe alternative ways to become a pastor.

The former DRMC and DRCA subscribed to an ecclesiastical practise whereby proven church leaders could be admitted as pastors on the grounds of their unique spiritual gifts. This practise has been accepted by the general synod of the URCSA. It is clear from this empirical study that the top leadership of the URCSA should adapt this accepted practise to accommodate the situation of the rural congregations. The possible synthesis of the apprentice, in-service-training, and tent-making models as general models for ministerial training amongst Protestants in the past, could pave the way for an adapted Pauline tent-maker model that will lead to the admittance of proven local church leaders as pastors in the URCSA's rural ward churches and small congregations.

The prevailing situation of the rural church necessitates this mode of ministry as a supplementary alternative to the existing training of ministers. As it addresses a critical situation, it does not stand in opposition to the full-time ministry or the thorough theological

training of especially the younger people. What does emerge from the context of the rural church, is the need for both modes of ministry.

Key terms:

Church models; Church leadership; Congregational organization; Congregational structures; Leadership; Leadership development; Leadership skills, Management; Ministry; Philosophy of ministry; Poverty; Power and authority; Practical theological ecclesiology; Servant-leadership; Tent-making ministry.

**LYS VAN AFKORTINGS
LIST OF ABBREVIATIONS**

AIC	African Indigenous Churches
BELHAR	Die Belydenis van Belhar The Confession of Belhar
CJB	Christelike Jeugbediening
CMB	Christelike Mannebediening
CVB	Christelike Vrouebediening
DRC	Dutch Reformed Church

DRCA	Dutch Reformed Church in Africa
DRMC	Dutch Reformed Mission Church
GOS	Gestruktureerde onderhoudskedule
ITS	Ikhwezi Theological Seminary
NAB	Nuwe Afrikaanse Vertaling van die Bybel
NBI	Nehemia Bible Institute Nehemia Bybelinstituut
NGDT	Nagraadse diploma in teologie
NGK	Nederduitse Gereformeerde Kerk
NGKA	Nederduitse Gereformeerde Kerk in Afrika
NGSK	Nederduitse Gereformeerde Sendingkerk
OAV	Ou Afrikaanse Vertaling van die Bybel
OKA	Onafhanklike Kerke in Afrika
PGDT	Post graduate diploma in theolgy
Post B-B-degree	Post-bachelor-bachelor's degree
Post Bacc-Bacc-graad	Post-baccalaureus-baccalaureus-graad
ROL	Sinodale kommissie vir Rentmeesterskap, Opleiding en Leierskap (VGKSA, Noord-Transvaal)
SIS	Structured Interviewing Schedule
TEE	Theological Education by Extension
URCSA	Uniting Reformed Church in Southern Africa
VGKSA	Verenigende Gereformeerde Kerk in Suider-Afrika
VSA	Verenigde State van Amerika
WRK	Wêreldraad van Kerke